

Diakoniaohjeistus 17.3.2020

Koronavirustilanne haastaa myös Suomen ev.lut. kirkkoa arvioimaan ja muuttamaan toimintaansa. Uudistamme toimintatapojamme, jotta etenkin heikoimmassa asemassa olevien terveys ja hyvinvointi voidaan turvata. Tilanne haastaa tiiviimpään kumppanuuteen seurakunnan sisällä sekä eri toimijoiden kesken. Lähtökohtana on paikallinen yhteistyö ja toiminta verkostona muiden toimijoiden kanssa. Tämä edellyttää aktiivista yhteydenpitoa ja rooleista ja tehtävistä sopimista myös tilanteiden muuttuessa.

Tämä tilanne haastaa meitä kokeilemaan ja opettelemaan uusia tapoja olla välittävä yhteisö, niin työyhteisönä kuin seurakuntana.

Kaiken poikkeuksellisuuden ja haasteiden keskellä on myös syytä huolehtia vastuunkantajien työtaakan kohtuullisuudesta ja levosta.

Seuraava ohjeistus perustuu tämänhetkiseen tilannekuvaan ja päivittyy tarvittaessa.

1. Kirkon keskusteluapu

Kirkon keskusteluavussa voi tehdä kohtaavaa seurakuntatyötä liikkumis- ja kokoontumisrajoituksista huolimatta. Puhelin on auki päivittäin klo 18–24, chatti ma–pe klo 12–20, ja nettiviesteihin vastataan joka päivä. Kirkon työntekijät pääsevät mukaan päivystämään ottamalla yhteyttä lähimpään keskusteluavun toiminnanjohtajaan ja sopimalla päivystystyöstä esimiehensä kanssa. Suurin päivystäjätarve on tällä hetkellä chatissa. Valtakunnallinen lista keskusteluavun toiminnanjohtajista löytyy osoitteesta kirkonkeskusteluapua.fi/paivystajaksi/

Tilanteen edetessä uusien päivystäjien tarve Kirkon keskusteluavussa todennäköisesti kasvaa. Päivystystyön markkinointi vapaaehtoisille voidaan pitää normaalitasolla, koska työntekijöistä ja omatoimisesti lähimmäispalvelutyötä etsivistä osaavista vapaaehtoisista saataneen riittävästi resursseja. Toiminnanjohtajat arvioivat, onko innokkaiden uusien vapaaehtoisten perusosaaminen sellaista, että he pikakoulutuksella olisivat ohjattavissa toimintaan. Muutamat seurakunnat ovat avanneet kasvaneeseen tarpeeseen myös uusia puhelinnumeroita neuvontaa ja keskusteluapua varten. Tietoa näistä pyydetään välittämään kirkon viestintään, kirkonviestinta@evl.fi.

Kirkon keskusteluavusta tiedottamisen yhteydessä on mielekästä kertoa myös erityisesti nuorille suunnatuista yhteistyökumppaneiden verkkopalveluista, esim. Sekasin-chat (sekasin247.fi), Nuortennetti (www.mll.fi/nuorille) ja Nuorten mielenterveystalo (www.mielenterveystalo.fi/nuoret). Kriisin taloudelliset vaikutukset koettelevat erityisesti yrittäjiä, joiden henkisen tuen tarve kasvaa. Kirkko voi olla mukana järjestämässä heille vertaistukea. HeHu-työntekijöiden ammattitaidolle on käyttöä myös verkkoauttamisessa, mikäli tätä resurssia ei tarvita muualla.

Olennaista on tässä poikkeuksellisessa tilanteessa toimia maltillisesti ja pitää jalat maassa. Ei pidä säännätä keksimään uusia työmuotoja tai kanavoida omaa epävarmuutta kalenterin täyttämiseen. Koronatilanne on kanssamme kuukausia, joten ei kannata uuvuttaa itseään ensimmäisinä viikkoina. Tavanomaisesta kasvokkaistyöstä vapautuvaa aikaa on hyvä käyttää myös ajatteluun, opiskeluun ja mietiskelyyn.

2. Vapaaehtoistoiminta

Seurakunnan vapaaehtoistoiminnassa pitää huomioida ohjeet, jotka on annettu koronavirustartuntojen ehkäisemiseksi. Vapaaehtoistoiminnassa kannattaa tehdä yhteistyötä seurakunnan sisällä sekä järjestöjen ja muiden auttavien tahojen kanssa.

Koronakriisi innostaa monia auttamaan apua tarvitsevia. Seurakunnassa on siksi tarpeen sopia normaalin vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin lisäksi, miten toimitaan uusien vapaaehtoistojen tarjoutuvien suhteen. Esimerkiksi uudet ihmiset, jotka haluavat tulla auttamaan, pitää haastatella (sopivatko tarjolla oleviin tehtäviin). Heille tulee antaa vapaaehtoistoimintaan liittyvät ohjeet ja järjestää tarpeellinen tuki. On myös hyvä sopia, kuka seurakunnassa koordinoi vapaaehtoistoimintaa, jos sitä ei ole aiemmin sovittu.

Vapaaehtoistyöhön voi osallistua vain täysin terveenä.

Kaikki ystävöitymisen/lähimmäispalvelun kasvokkaiset tapaamiset on keskeytettävä toistaiseksi. Ystävöitymisen lähimmäisiin kannattaa olla yhteydessä puhelimitse tai verkon välityksellä esim. Skypeä ja vastaavia viestintäkanavia hyödyntäen. Viranomaisten ohjeistusten mukaisesti kaikkea ei-välttämätöntä toimintaa on rajoitettava.

Yli 70-vuotiaita, jotka ovat merkittävä resurssi kirkon vapaaehtoistoiminnassa, pitää kehottaa toimimaan esimerkiksi puhelimen ja verkon välityksellä. Hallituksen ohjeiden mukaan yli 70-vuotiaita veloitetaan pysymään erillään kontakteista muiden ihmisten kanssa mahdollisuuksien mukaan (karanteenia vastaavat olosuhteet).

3. Vastaanottotoiminnan sekä taloudellisen ja aineellisen avustamisen käytännöt

Vastaanottotoiminnassa (kuten taloudellisessa ja kaikessa aineellisessa avustamisessa) on noudatettava Suomen hallituksen ohjeistusta ja vältettävä turhia fyysisiä kontakteja ihmisten kesken. Näin ollen diakonian vastaanoton osalta suositellaan ensisijaisesti puhelimitse tai sähköpostilla tapahtuvia keskusteluja. Seurakunnan työntekijöiden tavoitettavuutta puhelimitse on hyvä lisätä, jos normaalisti puhelinaika on kovin rajoitettu.

Silloin kun henkilökohtainen tapaaminen on välttämätöntä, tulisi tapaamisesta sopia etukäteen puhelimitse tai sähköpostilla. Tapaamisissa tulee kunnioittaa ihmistä pitämällä riittävää (kaksi metriä) fyysistä etäisyyttä, jotta vältetään itse levittämästä mahdollisia tartuntoja.

Taloudellisen ahdingon tilannetta voi selvittää puhelimitse ja toimittaa tai järjestää apua sen perusteella mahdollisuuksien mukaan yhdessä paikallisten muiden toimijoiden avulla. Apua voi järjestää kotiovelle esimerkiksi ruokakassina tai osto-osoituksena kauppaan. On hyvä muistaa, että liikkuminen sinänsä on hyvästä. Pitää vain muistaa välttää kokoontumista ryhmissä ja suoria fyysisiä kontakteja.

Kirkon diakoniarahaston avustushakemuksen voi kevään 2020 ajan poikkeuksellisesti laatia ilman, että on fyysisesti tavannut avun hakijaa. Hakemukseen tulee laittaa merkintä, että keskustelut hakijan kanssa on käyty puhelimitse tai sähköpostilla. Kirkon diakoniarahaston avustusperiaatteet ovat edelleen samat, eli avustuksen on tarkoitus auttaa hakijan kokonaistilanteen korjaantumisessa.

4. Ohjeita kotikäyntityöhön

Kotikäyntejä tulee tehdä vain saattohoidossa olevien asiakkaiden luokse. Tässä noudatamme hallituksen linjauksia.

1. Tilanteissa, joissa diakoniatyöntekijää pyydetään kotikäynnille, on hyvä olla yhteydessä potilaan hoidosta vastaavan viranomaisen kanssa (esimerkiksi kotisairaanhoidon, kotihoito, kotisairaala) ja konsultoida tarvittaessa tilanteen mukaisesta toiminnasta.
2. Kotikäynnille menevän työntekijän tulee olla täysin terve. Työntekijän tulee huolehtia käsienpesusta (kätet pestään kotiin mentäessä ja sieltä poistuttaessa, kätet on hyvä myös desinfioida tarvittaessa).
3. Kiireettömät kotikäynnit siirretään eteenpäin. Yhteyttä voi pitää myös puhelimitse tai muulla tavalla etänä.
4. Mikäli kotona oleva henkilö toivoo ehtoollista, on noudatettava sairaalaehtoollisen jakotapaa. Ehtoollisen jakaja käyttää ehtoollisaineita käsitellessään ja ehtoollista jakaessaan kertakäyttöhansikkaita, jotka hävitetään käytön jälkeen. Ehtoollisen vietossa käytetään erillispikareita, ja työntekijä antaa ehtoollisleivän suoraan ehtoollisvieraan käteen. Ehtoollisenjakajan on syytä varata kotikäynnille mukaan riittävä määrä pikareita sekä hansikkaat.

5. Yhteistyö laitosten kanssa

Erilaisten laitosten (esim. hoivalaitokset, vankilat, tukikodit ym.) turvaamisen menettelyt voivat rajoittaa niissä asuvien mahdollisuuksia olla yhteydessä muuhun maailmaan. Laitosten asukkaiden resurssit sosiaaliseen yhteyteen ovat muuta väestöä rajallisempia yleisestikin. Yhteistyössä laitosten henkilökunnan kanssa voidaan diakoniassa ja sielunhoidossa tukea yhteyttä laitoksissa asuvien ja heidän läheistensä välillä. Kirkon työntekijä voi esimerkiksi olla yhteydessä laitoksessa asuvan läheisiin ja olla siten välittävänä yhteydenpidon linkkinä laitokseen.

Laitoksissa olevia ja niissä työskenteleviä voidaan tukea myös tekemällä laitoksen ulkopuolinen maailma läsnä olevaksi laitosten arjessa niillä keinoilla, jotka muuttuneessa tilanteessa ovat mahdollisia. Esimerkiksi hartaustilaisuuksia voi järjestää perinteiseen tyyliin keskusradion tms. kautta, jolloin työntekijöille ja asukkaille toteutuu turvallisella tavalla kirkon työntekijän ja ympäröivän yhteiskunnan läsnäolo ja muistaminen. Yhteistyön aluksi on hyvä tutustua laitosten ohjeistuksiin ja neuvotella laitosten johdon kanssa tarpeista ja mahdollisuuksista yhteistyöhön.

6. Työntekijän oma ahdistus

Koronavirusepidemian aiheuttama poikkeustilanne on kriisi. Se herättää epävarmuutta ja voi ahdistaa myös työntekijöitä. On tärkeää seurata vain luotettavia tiedonlähteitä, joita ovat THL:n verkkosivut, valtioneuvoston antamat tiedotteet, Yleisradion uutisointi sekä kirkon omat tiedotteet ja kanavat kuten Sakasti. Meidän on hyvä muistaa, että Suomessa on korkeatasoinen terveydenhuolto, toimiva infrastruktuuri ja korkea hygieniataso. Lisäksi Suomi on pitkien etäisyyksien maa, mikä osaltaan hidastaa epidemiaa.

Moni on huolissaan läheisistään ja mikäli itse kuuluu riskiryhmään, on luonnollista tuntea pelkoa sairastumisesta kohtaan. Pelkoa voi kuitenkin yrittää hälventää puhumalla asiasta ammattihenkilöiden tai läheisten kanssa. Lisäksi on tärkeää huolehtia välillä etäisyyden ottamisesta uutisointiin ja pitää huolta riittävästä ulkoilusta, arjen hyvistä asioista ja unesta.

Työntekijöinä meidän on tärkeää pitää huolta tartuntariskien lisäksi omasta jaksamisestamme ja voimavaroistamme. Poikkeustilanteessa kannattaa pyrkiä hyödyntämään vahvasti paitsi oman työyhteisön tukea myös mahdollisuuksien mukaan työnohjausta, jota pystyy toteuttamaan myös etänä esimerkiksi Teams-sovelluksen kautta.

7. Digitaalisuus mahdollisuutena

Etäläsnäolon mahdollisuuksien tunnistaminen on nyt erityisen tärkeää, jotta tavoittaisimme mahdollisimman monet eri tavoin eristykseen tai yhteisöjen ulkopuolelle jäävät. Seurakunnissa tulee kartoittaa osaaminen yli työalarajojen sekä käyttää työyhteisön ja seurakuntalaisten taitoja suunnitelmallisesti niin, että huomioidaan myös diakoniatyön asiakkaiden tarpeet.

Työntekijöitä kannattaa rohkaista käyttämään yhteydenpitoon paitsi puhelinta ja sähköpostia myös muita yhteydenpitovälineitä. Sosiaalisen median eri sovelluksilla voi luoda suljettuja ryhmiä tai käydä kahdenkeskisiä keskusteluja (esimerkiksi WhatsApp ja Facebook/Messenger) Ryhmäkeskusteluja voi käydä myös Teams-sovelluksen kautta, kun lähettää osallistujille sähköpostin kautta kutsut. Tämä vaatii osallistujilta Teams-sovelluksen (maksuton) lataamista tietokoneelle, tabletille tai puhelimeen, Seurakunnissa striimataan verkkoon jumalanpalveluksia ja hartauksia, jotta seurakuntalaiset pääsevät osallistumaan ilman lähikontakteja. Youtube-linkkejä hartauksista voi lähettää esimerkiksi hoivakoteihin tai liittää seurakunnan verkkosivuille tai sosiaalisen median ryhmiin. Myös verkossa olevia valmiita hartauksia on mahdollista käyttää.

Kaikkia ei digitaalisuus kuitenkaan tavoita ja tästä syystä on tärkeää korostaa myös naapuriapua ja yhteisöllistä lähimmäisenrakkautta. Myös useimmat perinteisemmät keinot etäyhteydenpitoon ovat käytettävissä, kuten posti ja puhelin.

Lisätietoa mahdollisuuksista:

- <https://sakasti.fi/kriisit-ja-varautuminen/nain-varaudut/koronavirus/etalasnaoloa-toimintaan-ja-tilaisuuksiin/>
- ohjeet youtube-striimaukseen <https://www.tampereenhiippakunta.fi/ohje-youtube-striimaukseen/?fbclid=IwAR1SYz0mb-QL2yrS0zV-Z03FdAP6hP0-e-O2MUbYYUtjZgM92NzZKt8RGwE>
- Verke on koonnut materiaalia erityisesti nuorten kanssa toimimiseen, mutta näitä voi hyödyntää laajemminkin <https://www.verke.org/material/vinkeja-nuorten-kanssa-toimimiseen-verkossa/>
- Hartauksia ja jumalanpalveluksia verkossa https://evl.fi/uutishuone/pinnalla-nyt/koronavirus/hartauksia-verkossa?fbclid=IwAR04gtJhNjElmjyLig-dkJGVlc4IqxQCQYdM_73SAUfGiXQMqM02JBg44JM#551bfd30

8. Saavutettavuuteen liittyvät kysymykset

Myös saavutettavuuteen liittyvät kysymykset on tärkeä huomioida kriisitilanteessa (ks. kirkon saavutettavuusohjelma ja siihen liittyvää materiaalia <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/saavutettavuus>). Vammaiset henkilöt saattavat kuulua useampiin riskiryhmistä. Lisäksi henkilöitä ja heidän lähipiiriään voi voimakkaasti huolettaa hoidon arvottaminen esimerkiksi tehohoidon osalta. Tässä kirkon tulee korostaa jokaisen ihmisen kiistämätöntä ihmisarvoa. Myös

valmiutta tämänkaltaisen hädän kohtaamiseen tarvitaan. On merkityksellistä huomioida, että kirkon diakoniatyöntekijöistä noin kahdellasadalla on saavutettavuuteen ja vammaiskysymyksiin liittyvää erityisosaamista. Tätä erityisosaamista on koko maan kattavasti. Johdon on hyvä kartoittaa ja nimetä tämä resurssi.

9. Valmiuslaki

Hallituksen linjaamat toimenpiteet (16.3.2020):

<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/21411573/Hallituksen+linjaamat+toimet+1603.pdf/887504b5-4969-aa37-541e-645e3390f6fc/Hallituksen+linjaamat+toimet+1603.pdf>

Tiedote hallituksen linjauksista https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi

[Sosiaalitoimen valmiussuunnitelmaoppaassa](#) on kirjattu verrattain laajasti Suomen ev.lut. kirkon rooli kriisitilanteessa. On hyvä selvittää seurakunnassa, mitä on sovittu paikallisesti kuntien valmiussuunnitelmassa ja toimia suunnitelman mukaisesti. Oppaassa todetaan mm. seuraavasti (s. 23–24): ”Suuronnettomuuksissa ja kriisitilanteissa Suomen evankelis-luterilainen kirkko toimii osana pelastustoiminnan kokonaisuutta. Kirkon henkilöstöstä erityisesti papit ja lehtorit (noin 2 200), diakoniatyöntekijät (noin 1 400) sekä osa lapsi- ja nuorisotyöntekijöistä (yhteensä noin 4 200) on saanut jonkinasteista koulutusta kriisivalmiuteen. Lisäksi kolmivuotisen erityiskoulutuksen on saanut vajaa kaksisataa perheneuvojaa ja toistasataa sairaalasielunhoitajaa. Ammattihenkilöstö muodostaa resurssin, jolla voi olla hyvin suuri merkitys häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Valmiussuunnittelussa ja varautumisessa kirkko tarjoaakin sosiaalitoimelle tärkeän yhteistyökumppanin. Diakonia on kirkon keskeinen toimintamuoto, joka auttaa ja kohdistuu erityisesti sinne, jossa hätä on suurin ja jonne muu apu ei ulotu. Diakonian tavoitteena on hengellisen, henkisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antaminen suuronnettomuuden tai vastaavan uhreille. Seurakunnat...voivat auttaa myös taloudellisiin vaikeuksiin joutuneita perheitä ja yksilöitä, joskaan kirkon taloudellinen apu ei korvaa yhteiskunnan muuta sosiaaliturvaa. Kirkon diakoniarahasto on kirkon yhteinen avustusrahasto, jonka tarkoituksena on osana kirkon diakoniatyötä avustaa taloudellisessa ahdingossa olevia henkilöitä Suomessa. Kriisitilanteissa diakoniarahasto toimii kirkon avustuskanavana...valmiussuunnitelmaan on syytä kirjata, milloin ja miten kirkon diakoniatyö ja henkinen huolto osallistuvat normaaliolojen pelastustoimintaan sekä häiriötilanteiden ja poikkeusolojen edellyttämiin tehtäviin. Suunnittelu tulee tehdä yhteistyössä ja varautuminen varmentaa kirjallisella sopimuksella. On tärkeää, että seurakunnat kytketään mukaan myös valmiusharjoituksiin”.

Valmiuslain vaikutus seurakunnissa työskenteleviin

Seurakunnan työntekijöitä voidaan kutsua yhteisiin talkoisiin poikkeusoloissa. Sosiaali- ja terveystieteiden turvaamiseksi seurakunnan 18–67-vuotiaita työntekijöitä, joilla on terveydenhuollon koulutus, voidaan kutsua terveydenhuollon välttämättömiin tehtäviin (§95, 2). Terveystieteiden koulutus voi olla myös muilla työntekijöillä diakonisojen lisäksi. Seurakunnan toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi on hyvä kartoittaa terveydenhuollon koulutuksen saaneen henkilöstön tilanne valmiiksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö perustaa poikkeusoloissa työvelvollisuuden täytäntöönpanoa ja työvoiman ohjausta varten työvelvollisuusrekisterin, johon tallennetaan työvelvollisen tunnistetiedot ja yhteystiedot. Rekisteriin voidaan lisäksi tallentaa tietoja työvelvollisen ammatista, koulutuksesta ja työllisyydestä sekä huoltovelvollisuudesta, työkyvystä ja käytettävyydestä. (§103.) Viranomaisen kirjaa tiedot rekisteriin. Määräys sosiaali- ja terveystieteiden turvaamaan työhön voidaan antaa korkeintaan kahdeksi viikoksi kerrallaan ja se voidaan uusida kerran. (§95, 2.) Työvelvollinen

ilmoittautuu kutsusta asuin- tai oleskelupaikkansa työvoimaviranomaiselle tietojen antamista ja työhön määräämistä varten (§96).

Seurakunnan työntekijä on julkisessa virassa tai toimessa, jonka toiminnan jatkuminen on poikkeusoloissa välttämätöntä valmiuslain tarkoituksen toteuttamiseksi (§98). Tämä vuoksi seurakunnan kriittisiä työntekijöitä ei voida määrätä muihin tehtäviin. Seurakunnissa onkin jo hyvä arvioida, onko tällaisia työntekijöitä seurakunnassa.

Työvoimaviranomainen antaa työvelvolliselle yksilöidyn työmääräyksen (§97). Työmääräystä ei saa antaa henkilölle, joka ei voi työn vaatimaksi ajaksi poistua kotoaan jatkuvaa huolenpitoa tarvitsevan lapsen tai muun henkilön hoitamisen vuoksi, jos hoitoa ei voida muuten järjestää, joka jätetään palvelukseen kutsumatta asevelvollisuuslain 89 §:n mukaisesti, joka on puolustusvoimien palveluksessa tai etukäteen varattu väestönsuojelutehtäviin tai täydennyspoliisitehtäviin (§98).

Työmääräys voidaan antaa vain sellaiseen työhön, jota työvelvollinen pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon hänen ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työkokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn luonne (§99). Työvelvollisuussuhteen aikana henkilön työ- tai virkasuhde jatkuu keskeytyttä ja hänelle kertyy työssäoloehdon mukaiset etuudet. Jollei työehtosopimusta ole, työvelvolliselle maksetaan palkka, joka kohtuudella vastaa hänen suoritettavakseen määrättyjä tehtäviä. (§101.)

10. Opiskelijoiden harjoittelu seurakunnissa poikkeusoloissa

Koronavirustilanne vaikuttaa opiskelijoiden seurakuntaharjoittelun sisältöön ja toteutustapaan. Tähän liittyen viestitään erikseen mm. Sakastissa.

11. Muut

Yhteisvastuukeräyksen ohjeistus (keräystoimisto, Kirkkopalvelut)

Yhteisvastuukeräyksen toteuttamisessa on käytettävä harkintaa ja noudatettava viranomaisten antamia turva- ja suojaohjeita. Lisäksi on pyrittävä välttämään virukselle altistumista tai sen levittämistä. Erityisesti massatilaisuuksien kohdalla tulee noudattaa viranomaisten antamia ohjeita. Tällä hetkellä päätösvalta paikallisten keräystoimien ja tapahtumien toteuttamisesta tai peruuttamisesta on keräystä toteuttavalla seurakunnalla.

Keräystä kannattaa ehdottomasti jatkaa, mutta ottaa entistä enemmän käyttöön sähköiset lahjoitusmuodot (Lahjoitusbanneri, MobilePay, iZettle sekä nettilahjoitukset seurakunnan viitenumerolla). Tämän lisäksi seurakunnat voivat vapaina kolehtipyhinä sekä mm. konfirmaatiokolehdeissa kerätä kolehdin Yhteisvastuukeräykselle.

Ohjeistuksia ja linkkejä

- Kirkkohallituksen ohjeistukset (Sakasti): <https://sakasti.fi/kriisit-ja-varautuminen/nain-varaudut/koronavirus/>
- Etäläsnäolon vinkkejä (Sakasti): <https://sakasti.fi/kriisit-ja-varautuminen/nain-varaudut/koronavirus/etalasnaoloa-toimintaan-ja-tilaisuuksiin/>
- Kirkkohallituksen uutishuone ja koronavirus: <https://evl.fi/uutishuone/pinnalla-nyt/koronavirus#265a07f1>
- [Piispojen ohjeistus](#) (160320)

- Kirkon työmarkkinalaitoksen ohjeistus seurakuntatyönantajille:
<https://evl.fi/kirkontyomarkkinalaitos/tyonantajan-tyokaluja/ohjeita-tyonantajalle/koronavirus>
- Diakoniatyöntekijöiden liiton ohjeistus koskien valmiuslakia ja työvelvollisuutta:
<https://www.dtl.fi/uutisarkisto/diakoniatyontekijat-valmiuslaki-ja-tyovelvollisuus.html>